

Makale Saatimize Hoşgeldiniz

Dr.Mustafa Hayırlıdağ

Ethical erosion in newly qualified doctors: perceptions of empathy decline

(Yeni Uzman Doktorlarda Etik Erezyon;
Empati Kavramlarında Zayıflama)

International Journal of Medical Education. 2016;7:286-292

ISSN: 2042-6372

DOI: 10.5116/ijme.57b8.48e4

Ethical erosion in newly qualified doctors: perceptions of empathy decline

Emily C. Stratta¹, David M. Riding², Paul Baker³

¹John Radcliffe Hospital, Oxford, UK

²The University of Manchester, UK

³Health Education England (North West Office), UK

Correspondence: Emily C. Stratta, Health Education Thames Valley, Oxford, UK. E-mail: emilystratta@doctors.org.uk

Accepted: August 20, 2016

- **Anahtar Kelimeler;** Tıp Eğitimi, Etik, Hasta merkezli tıp, nitel araştırma, empati

GİRİŞ

- Empati yoksunluğu, çeşitli mesleklerde ve tıpta da çeşitli kültürel yetersizliklere neden olduğu tanımlanmıştır.
- Empatiye sahip doktorlar için, hasta memnuniyeti artmakta, malpraktis iddiaları azalmakta ve klinik yeterlilik artmaktadır.

- Etik erezyon olayı, klinik deneyim artmasına mukabil empati ve sempatiadaki azalmadan kaynaklıdır.
- Bu, Amerikan öğrenci değişiminde de, klinik öncesi ve klinik sonrası bağımsız uygulamalarda da tanımlanmıştır.
- Hastalara yönelik tavır skorlamasında Amerikan tıp eğitiminde empati becerisinde azalmalar gözlenmektedir.

- Birçok çalışma bu süreci anlamak için yapılmıştır.
- Empati azalmasında, iş yükü, iş yeri stresi, klinik sorumlulukların fazlalığı etkili olmaktadır.
- Klinisyenler empati yoksunluğunu azaltmak için değişik tekniklerle çalışmaktadırlar.

- Hastalarla daha sık iletişim halinde oldukları için Psikiyatristler cerrahlara göre daha fazla empati yeteneği sergileme eğilimindedirler.
- Hastaların sosyoekonomik temelli değer yargıları, hastalıkların etyolojileri ve doktorların kavrayışları empatiyi etkilemektedir.

- Etik erezyonunu önlemede stratejiler tavsiye edilmektedir. Kursu başlayan öğrencilerden yüksek empati yeteneğine sahip olanlar, daha az savunmasız olmaktadır ve program öğretiminde ve etik standartların sürdürülmesinde devam arzetmişlerdir.
- Ek olarak klinik rol modelin önemi bilinmektedir.
- Bununla birlikte İngiltere’de bu konuda nitel bir çalışma yoktur.

- Bu çalışma, doktorların olgulardaki etik erezyon ve empatideki düşüşlerini anlamaya çalışmaktadır.
- İngiltere'nin haricindeki raporlarda da empati düşüklüğü bildirilmiştir. Bu yüzden çalışma sonuçları kıymetlidir.

Metod

- **Çalışma Dizaynı**
- Kodlama ve tematik analizlerle birlikte nitel bir çalışma yürütüldü. Bununla birlikte nicel veriler de değerlendirildi. Bu şekilde, kurumlarda çalışan doktorların empatideki düşüşlerini ve nedenlerini araştırmaya çalışıldı. Görüşmecilerin deneyimlerine yer verildi

- Royal Bolton Hastanesinde çalışan hepsi de ilk yıllarında olan 39 doktora katılım için e-mail gönderildi.
- 9 doktor çalışmaya katılabileceklerini geri dönüş yaparak bildirdiler.
- Hastaneden etik komiteden izinler alınmıştır. Her katılımcıdan yazılı aydınlatılmış onam alınmıştır.

- Katılımcıların deneyimlerinin az olduğunu farkındayız fakat, bu empati düşününü gözlemek için yeterlidir ve en etkili olacağını düşündüğümüz gruptur. Çünkü kıdemli gruptakiler rahat ve işlerinde stabil oldukları için tartışma fırsatımız daha az olacaktı.

- **Prosedür ve bilgi toplanması**
- Sorumlu araştırmacı 9 katılımcının tamamıyla yüz yüze görüşmüştür.
- Görüşme formatı yarı yapılandırılmış olup bu format konuyla ilgili bakış açılarını almada kolaylık sağlamıştır.
- Sorular literatürlerde farkedilen sorunlardan derlenerek hazırlanmıştır

- Empatinin tanımı, bireysel edinimi, kendilerinde veya başkalarında empati erezyonuna bakış, empatik yeteneğin nasıl kazanıldığı gibi ifadeler yer almaktadır.

- **Data analizleri**
- Her görüşme kayıt altına alınmıştır.
- Profesyonel çeviriciler tarafından da motamot çevirisi yapılmıştır
- Çeviriler anonimize edilmiştir
- Data toplanmasında öncelik giriş niteliğindeki temalardan oluşmaktadır.
- Çeviriler daha sonra tekrar gözden geçirilmiştir
- İçerik analizinden sonra temalar belirlenmiştir.

Sonuçlar

- **Katılımcı Demografisi**
- Yaşları 23 ve 27 arasında olan onam vermiş 6 sı kadın 3'ü erkek 9 doktorla ikinci 4 aylık rotasyonları sırasında görüşme yapılmıştır.
- Görüşmeler ortalama 41 dk sürmüştür (31-54 dk arası)

- **Empatinin tanımlanması**
- Katılımcılar empatiyi kavramsal olarak anladıklarını söyleseler de, tam olarak bir tanım yapamadılar.
- Mecazi olarak, “kendisini başkasının ayakkabılarının içinde yer aldığını hissetmek” olarak tanımlayanlar olmuştur.

- (9 numara erkek); “ *Empati kendi kendini hasta gibi tanımlayabilmek ve onların yerine kendini koyabilmektir. Empatiyi tanımlamak biraz zor ama bence empati herşeyi onların perspektifinden anlamaya çalışmaktır*”.
- Katılımcılara genellikle sempati tanımı da soruldu ve empatiyle kıyaslanması istendi.

- (1 numara E) ” *Sempati için, duygusal cevabın azaltılmış hali diyebilirim. Bence bu sempati, kelimelerle rahatlık sağlamak birine zaman sağlamaktır. Bunlar benzer kavramlardır, ama bence aralarında ufak bir fark vardır. Kişi üzerindeki etkisinden dolayı bu farklılık vardır. Karşısındakinin nasıl hissettiğini bilememek gibi”.*

- (4 numara K)” *Sempati, birinin bir Şey hakkında ne hissettiği iken, empati ise bu duygunun yansıtılması yeteneğidir.”*

- Empati yeteneği edimsel midir? Doğuştan mıdır?
- Empatik olabilme yeteneği tüm katılımcılar tarafından fark edilen doğuştan olduğudur. Genellikle zamanla sekonder kazanımlarla, çevresel faktörler ve sosyal deneyimlerle de kazanılabileceği görüşü de hakimdir.

- (1 numara E) “ *Bence tıp fakültesine başladığınızda gelişme de başlıyor. Empati de gelişmeye, genişlemeye başlıyor. 4 ya da 5’li yaşlarda ebeveynlerinizin size aktardıklarını öğrenirsiniz, onlar yardımsever olurlarsa siz de ilerde bu yetenekleri elde eder ve yardımsever olursunuz.*”

- Buna rağmen bazı açıklamalarda üniversite eğitimi öğrencilerin empatiye odaklanma yeteneğini geliştirmeye yardımcı olduğu belirtilmiştir. Bunun hasta bakımında temel olduğu da ifade edilmiştir.

- (9 numara E) *“Öğretebilme bir hünerdir. Öğretebilme kadar olmasa da empati herkes tarafından bir değeri olan bir şeydir. Kimilerinde daha fazla olabilir ve bence bu özellikle sağlık bakım profesyonelleri tarafından hastayla konuşurken ya da onlarla yakınlık kurarken empatinin varlığı cesaretlendirici olur. Böylece onları daha iyi anlarız ve daha iyi yardımcı olabiliriz”.*

- Bununla birlikte bazıları da karşıt görüştedirler ve empati öğretiminden memnun değildirler.
- (5 Numara K)” *Onlar bize empati deyiminden bahsettiler ve ona bağlı olmamızı söylediler. Fakat empatinin ne söylediğini demediler. Öğretmek zordur, iletişim yetenek işidir ve bence empati kelimelerin arkasındaki histir”.*

Klinik uygulamalarda empatinin algılanan değeri

- Katılımcılar empati hakkındaki pozitif ve negatif görüşlerini belirtmişlerdir. Empatik yetenekler hünerle ve etkili doktor-hasta iletişimiyle ilişkilendirilmiştir.
- (5 numara K) “ *Birisine kötü bir haber verdiğiniz zaman onun nasıl hissedeceğini düşünmek zorundasınız. Böylece neyi söyleyeceğinizi düşünürsünüz. Onun zihninde, duygularında anlayacağı şekilde açıklamaya çalışırsınız.*”

- (3 numara K) “ *Empati kurmak onunla, şiddetli ağrısı olan biriyle, yardımdır. Onun isteği bir parça anlaşılma, bir parça empatidir ve bu ona iyi gelecektir. Bizler ne yapılması gerektiği ile ilgili anlamaya dinlemeye çalışıyorsak onların acılarına iyi gelecektir.*”
- Tüm katılımcılar empati yeteneğinin arzu edilen bir karakter olduğunu belirtirken bununla ilgili pek çok ifade de klinik yargılamada olumsuzluklar olabileceği de belirtilmiştir.

- (6, K) “ *Aldığın kararlarda etkili olabilmek ve aynı fikirde olabilmek mümkündür. Klinikde rasyonel karar verebilmek biraz karmaşıktır. Çünkü birçok faktör etkilidir. Birisinin empatik yaklaşım sergilemesi onun hasta için doğru karar vereceği anlamına gelmez. Bunun anlamı onlarla nasıl bir iletişim olacağı ve hasta merkezli kararların nasıl alınacağıdır. Daha az empatik olan doktorlar son makale ve yayınlarda hasta üzerine seçimlerinde daha az kararlar aldığı yönündedir.*”

- (8,K) “ *Eğer birisine çok empatik yaklaşırsan duygusal bağlanma yaşarsın ve bu da objektif kararlar almanı oldukça güçleştirir.*”
- Çok empatik olan doktorlarla anksiyete ve stresin yükselmesini de göz önüne almakta fayda vardır.
- (9, E) “ *Yabancı ülkeden gelenleri düşünüyorum da onlar için bu daha da zor olacaktır. Aynı dili konuşamıyorlar. Son dönemde olduklarını ben onlara nasıl açıklarım şimdi? Bu kahrolası haberleri nasıl verebilirim? Buna hafta sonu işimi harcadım. Fakat çok fazla yapılabilecekler yoktu bununla ilgili. Tanıyla ilgili...aileyle ilgili çıkarımlar. Bu zor bir durum.*”

- *(6,K)” Bu beni etkiledi. Çünkü insanlar zor şartlarda, zor duygularla iş yapmaktalar. Ben mutluyum. İşe gittiğimde mutlu olarak çalışmaktayım. İnsanlar ölüyor ve ben ağlamıyorum. Fakat 2-3 ay önce şunu keşfettim. Birgün ağlamaya başlayacağım. Ve 4 saat ağlayacağım. Daha sonra uyuklayacağım. Ertesi gün uyandığımdaya eğer onu defetmiş olursam tekrar başlayacağım.”*

- **Uygulamalarda etik erezyon**
- *(5,K)” Tedaviye başlamadan önce, kanserli birisini görünce üstelik yüksek derecede olduğunu düşünün, fakat onun o kadar da kötü bir tür olmadığını işittiniz. Bu büyük bir empatiyi hak ediyor olmalı ve bizler ona destek olmalıyız. Böylece hastalığa karşı tolerans geliştiriyoruz.”*

- (8, K) “ *Mesleğe yeni başladığımda olaylar beni biraz etkilerdi. Zamanla yavaş yavaş değişiyorsunuz. Bu sizin günlüğünüz oluyor ve normal olarak algılıyorsunuz. Çok da enterese etmiyor sizi.”*
- (8, K)” *Genellikle kariyerinde empati yoksunluğu yaşayan kişiler, bence onlar katılmıştır. Ve bu onlar için normal olmuştur. İnsanlar her gün ölüm görürse bu normal olur.”*

- (9, K) “ *Cerrahide bazen kıdemlinin ya da cerrahın hastanın istediği kadar empatik olmadıklarını hissedersiniz. Hastaya fazla zaman harcamak istemezler.*”
- (6 E)” *Konsültasyon sırasında, hasta yakınlarına kötü haberi verirken ağlayan hastalarla konuşanı gördüm. Bu bence yardımcı da olmaktadır. Hasta ve ailesi bizim onları anladığımızı, ne zorluklar çekildiğini ve yardımcı olma isteğimizin anlaşıldığını düşünmekteyim.*”

- Empati düşüklüğü nedenleri ve hasta bakımına etkileri
- Tüm katılımcılar doktorun hastaya olan empati yeteneğinin çevresel, kültürel, ve sosyal faktörlerin etkisinde olduğunu düşünmektedir. Birçok katılımcı empatik yeteneğindeki düşüşü bulmak, empatinin nasıl korunacağını söylemekten daha kolay olduğunu belirtmişlerdir.

- Hastalara ayrılan zamanın kısıtlı olduğu yaygın olarak belirtilmiştir. Hasta sayılarının yüksek olması hasta-doktor memnuniyetinin gelişimini, empati gelişimini engellemektedir.
- (7,K) “ *Benim empati yeteneğim azalmaktadır. Çünkü hastalara az zaman ayırabilmekteyim. Tıp öğrencisiyken, tüm dünyada açıklıyordunuz herşeyi, fakat şimdi öyle olmuyor.*”

- (6, K)” *Sen meşgulsün, şunu düşünmek kolaydır, bir kişi yatakta, bedeni yatağa bağımlı, senin unuttuğun, onların birer insan olduğu ve durup düşünmen gerektiğidir. Onlarla konuşup yardımcı olman gerektiğidir. Nasıl hissederler?”*

- Konuşmacılar bu durumun stresle de ilişkili olduğunu söylemişlerdir. İşyerindeki baskının artması empati düşüklüğüne yol açıyor.
- (3, K) “ *Stres majör bir faktördür. Çünkü oturup düşünemiyorsunuz. Doğru yapmak için zamanınız yok. Bu önemli fakat ben yapamıyorum. Klinik bakımda bunu öncelemeye ihtiyacım var.*”

- (7,K) *“ Zamanla herkes iş yükünden dolayı stresleniyor. Çalışanlar azalıyor ve hastanıza empati yapmayı unutuyorsunuz. Böylece herkes için benzer olan tek yönlü bir tedaviye dönüşüyor. Sizin onların durumunu bilmek için empatiye ihtiyacınız var, onların konumunda tedavi vermelisiniz.”*

- Empatik davranışta çeşitli varyasyonlar gözlenmiştir.
- (1,E) “ *Ben şimdi pedaiatri üzerineyim. Biraz farklı tabi. Cerrahlar ise hastaya 3 saniye ayırıyorlar. Anahtar cevabı yakalıyorlar. Onun üzerine ilerliyorlar. Benim bildiğim kadar zaman ayırmıyorlar.*”

- (5,K) “ *Cerrahlar devamlı acı halindeki insanları her gün gördükleri için muhtemelen tolerans geliştirmiş olucaklar ki durumları biraz farklı.*”
- Bununla birlikte, iş yüküne rağmen empatik davrananlara da minnettarız.
- (5,K) “ *Cerrahide, operasyonların artarak yapılması için bir baskı vardır. Böylece birçok şeyden vazgeçersin. Bence burada organize birşeyler var. Hasta görmektense tiyatroya giderim diyen çok insan vardır. Neyden hoşlandığına bağlı..geçekten insanlarla konuşmayı mı seviyorsun yoksa tiyatroya gitmeyi mi?*”

- (5,K) *“Başlangıçta hastalarla konuşmayı istemezdim. Görmezden gelirdim onları. Göğüs hastalıkları olduğunu bulamazdım. Antibiyotik başlamazdım. bunun nedeni empati mi bilmiyorum. Bence bu bir cerrahi eksiklik. Hastanın durumunun nereye gideceği kestirilemiyor.”*

- Klinik uygulamalardaki baskıyı konuştuğumuz zaman, bir katılımcı sağlık bakımında mizahın rutin kullanımını potansiyel zararlı duygulanımlara karşı kullanılabileceğini önermiştir.
- *(2, E)“ Hastalarla konuşmada çok hızlı bir yol geliştiriyorsan ve empatik ve sempatisindir. Bir parça şaka ve gülümseme içermesi duygusallığa karşı koruyucu olması bakımından önemlidir. Bu fena bir şey değildir. Çevreyle çalışmada yardımcıdır. Bazı duyguları dışa vurma normal için gereklidir.”*

- (6,K) “ *Bir kadının kocası yoğun bakımda ve durumu çok iyi değil, ve kadın konsültana kocasının ölüp ölmeyeceğini soruyor? Konsültanın cevabı; henüz onun giysilerini bit pazarına (Oxfam) göndermeyi düşünmüyorum.*”

- Konuşmacılardan anlaşılan başka bir konu da toplumdaki kendi konumlarına yönelik iç görüş ve yansımadır.
- (8,K) “ *Benim hissettiğim, sen sana benzeyen ya da seni hatırlatan kişilerle daha çabuk arkadaşlık ve yakınlık kurarsın.*”

- Bazıları daha ileri gitti, klinik bakımda, onların kişisel değer yargılarının etkili olduğunu söylediler.
- (4, K) ” *Bence ben de biraz ön yargılıyım. Özellikle (A ve E) ile ilgili, iv ilaç kullanıp intoksikasyonla gelenlere, genellikle böylelerini dinlemem.*”

- *(1, E)'' Birçok hastalar kendi yaşam tarzını seçme sonucu olarak oluşur, ben bunu hastalıkla ilişkilendirmede zor buluyorum. Öncelik tedavidir. 30 yıl sigara içme sonucu bacaklarını kaybetmesi ile ilgili olarak, ona sigarayı bırakması gerektiğini söylemek zorunda değilsin.''*

- (5,K)” *Bir kimsenin ciddi bir fiziksel hastalığı yoksa fakat inlemeleri mevcut ve ağrı kesici istiyorsa, ilgi için ne yaparsın? Empatik olabilmek zordur. Çünkü senin fikrince, onların nasıl hissettiği ile senin nasıl konuştuğun farklıdır. Kötü olmadığını düşündüğün halde ‘bu kötü olmalı’ demek zordur.”*

Tartışma

- İlginç olarak, bu bilinçaltı bir düşünüş değildir.
- Doktorlar, kendilerinin ve iş arkadaşlarının tutum ve davranışlarının tamamen farkındalar.
- İlgili gerektiren işlerde sorumluluk bakımından düşünüş yaşadıklarının farkındalar.
- Empatiyi tanımlamada zorluk yaşanmasına rağmen, tüm katılımcılar genel konsepti anladılar.
- Pek çok vakada empati arzu edilen durum olarak ortaya çıkmıştır. Fakat genellikle hastanın fiziksel tedavisini değerlendirme ikinci görüşte kalmıştır.

Mümkün açıklamalar

- Bizim eldeki veriler etik erezyonla ilgili Amerikan tıp lisansındakiyle örtüşmektedir
- Kurum doktorları benzer şekilde tıp eğitimlerini tamamlayıp stresli bir çevresel faktörlerin olduğu hastanelere geçiyorlar
- Empatik olmak için zaman ve enerji bulunamadığı algısı da vardır.

- Cerrahların eş kıdemlileri arasında daha çok empati düşüklüğü yaşamaları katılımcılar tarafından da tartışılmaktadır.
- Yüksek empatiyle çalışan klinisyenler de vardır. Pediatristler, psikiyatristler buna örnektir.
- Doktorların hastalar ve hastalıkları üzerindeki değer yargıları güçlü bir bilgidir.
- Empatinin kendi kendine var olan ya da kazanılmış olduğunu düşünenler mevcuttur.

- Psikosomatik bozukluğu olanlar, opiat bağımlıları ya da alkolikler doktorları tarafından empati göstermede dışlanmışlardır.
- Fikir olarak empatik olmak kolaydır. İçerik de ise yaşlılık, etnik çeşitlilik ise kısmen problem oluşturmaktadır.

- Hastalara empatiyle yaklaşma bütüncül (holistik) bakımda önem arz etmektedir.
- Bununla birlikte bazı katılımcılar, aşırı şekilde empatiyi dikkate alıyorlar ya da hastalara karşı duygusal derinlik oluşturarak objektifliklerini yitirebiliyorlar.
- Klinik stres ve anksiyete böylece daha da artmaktadır

- Empatik olabilme ile objektif klinik değerlendirme arasındaki denge birçok kurum doktorunun değer verdiği husustur.

Tıp Eğitimcileri için çıkarımlar

- Çalışma raporları tıp eğitimi boyunca empatinin literatürlerde yer edinmesiyle ilgili yükselme eğiliminde olmasına rağmen, yeterli miktarda değildir.
- Pratik uygulamalar müfredatında yer alma fikri olmalıdır.
- ‘İnsani bir tıp anlayışı modeli’ inşası literatürlerde yer edinmelidir.

- Bu çalışma aynı zamanda, birçok doktorun empati yeteneğini zamanla, çocukluktan beri kazanılmış olduğunu ortaya koymuştur.
- Genellikle ebeveynin etkisi gibidir.
- Bazı doktorlar, empati yeteneğinin uygulamalarla rafine haline geleceğine inanmaktadır.

Son Olarak

- İlk olarak; doktorlar empati düşüklüğünü bilinçli olarak tasdiklemişlerdir.
- İkincil olarak; çok büyük sayıda fiziksel ve duygusal iş yeni başlayan hekimlerin üzerindedir.
- Bazı katılımcılar, hastaların emosyonel ve psikolojik ihtiyaçlarını ikinci sırada ele aldıklarını, ilk sırada fiziksel iyilik halini önceliklediklerini belirtmişlerdir

- Cerrahi ünitelerde empati azlığı daha fazla yaşanmaktadır.
- Bazı katılımcılar onların empati kabiliyetlerini ortaya çıkarmanın hastaların değer yargıları ve hastalıkları olduğunu belirtmişlerdir

- Eğitimciler için zorlu görev ise, modern sağlık bakım sistemlerinde bu tür yayınların nasıl yer bulacağını ortaya koymaktır.
- Hastanelerdeki hastaların fazla olması, yaşlılığın artışı ve fazlalaşan kültürel çeşitlilik empatideki düşüşü hızlandırmaktadır.
- Bunun sonucu olarak klinik bakım kötüleşmektedir.

- Bu çalışma kurumdaki doktorlardaki empati düşüklüğünü raporlamaya çalışmıştır.
- Eğitimsel stratejileri belirlemek için başka çalışmalara da ihtiyaç vardır. Ancak böylece bu trendi geri çevirebiliriz.

Teşekkürler...